

Statisztikai adatok a finn közművelődési könyvtárakról

Sz. NAGY Lajos

A Koulutoimitus (=Tanügyigazgatóság: a Finn Oktatási Minisztériumnak közvetlenül alárendelt, az iskolákat és könyvtárakat irányító szerv) több forrásból származó statisztikai táblázatokat válogatott össze és adott ki sokszorosított formában az 1973. év közművelődési könyvtári tevékenységéről. Az összeállításnak szöveges része nincsen, így csak annyi állapítható meg, hogy többek között az államsegély mértékének meghatározásához szükséges adatok összegyűjtése volt a Tanügyigazgatóság célja. Ez, valamint az egyes országok más-más adatfelmérési szempontjai az oka annak, hogy az adatoknak mintegy a felét nem tudjuk összemérni a hazaiakkal.

A 28 statisztikai táblázatból álló válogatásból a következőkhöz nincs hazai összehasonlító adatunk: 1. Épülettípusok, amelyekben a könyvtárak elhelyezkednek (százalékarány); 2. A kórházi és szociális otthoni könyvtárak adatai; 3. A bibliobuszok mennyiségi, megoszlási és kölcsönzési adatai; 4. A kölcsönzött hanganyag mennyisége; 5. Az olvasótermi helyek számadatai; 6. Átlagos kézikönyvtári állományok; 7. Az olvasóterembe megrendelt folyóiratok, napilapok száma; 8. Az olvasótermi forgalom adatai városokban; 9. Hirlapolvasók forgalmi adatai városokban; 10. Az állam kulturális, valamint könyvtári kiadásai. (Az 1-7. pont esetében külön-külön kapjuk meg a megyénkénti átlagokat a városi, ill. a községi könyvtárakra, ezen belül pedig az önálló, ill. a fiókkönyvtárakra vonatkozóan.)

A megyénkénti bontás önmagában azért nem mond nekünk sokat, mert az itt szembetűnő aránytalanságok hátteréről annyit tudunk ugyan, hogy döntően településföldrajzi adottságokból következnek, azt azonban nem tudjuk pontosan, hogy adottságaikhoz képest - és más megyék adottságaihoz viszonyítva - milyen szintű az ellátás. A Kirjastolehti c. könyvtári folyóirat mindenestre a tényleges aránytalanságok fokozatos megszűnéséről közölt adatokat az utóbbi években.

A felsorolt táblázatok így a következő tényekről tudósíthatnak:

1. Finnország legtöbb könyvtári szolgálati helye iskolaépületben helyezkedik el. (1315) Ezek döntő többsége fiókkönyvtár, de van 10 önálló kisvárosi, és 141 önálló községi könyvtár is közöttük. Az önálló városi könyvtárak 50, 61 %-a saját könyvtárépülettel rendelkezik. Arról nem ad képet a táblázat, hány könyvtárat helyeztek el művelődési otthonokban.

2. Az országban 265 kórház, ill. szociális otthon van, közülük 196-ban működik könyvtár.

3. A kisközségi fiókkönyvtárak megszüntetése és bibliobusszal történő helyettesítése tendenciaszerű. 168 bibliobusz működik az országban, közülük 146-ban 2000 kötetten felüli a polchelyek száma. Az új szolgáltatás bevezetése mindenütt a kölcsönzők és a kölcsönzések számának emelkedését eredményezte. A Parnasso c. folyóirat két évvel ezelőtt ennek ellenére megkérdőjelezte ezt a programot arra hivatkozva, hogy a bibliobuszok a helybenolvasás lehetőségét és az elmélyülésre alkalmas könyvtári miliőt nem képesek biztosítani.

4. A hanganyagok kölcsönzése elsősorban a városokban számottevő: 41 425 állományegységet kölcsönöztek ki összesen, míg a községi könyvtárak csak 1127 db-ot.

5. Az önálló városi könyvtárak átlagos olvasóhely-száma 40,1 a városi fiókkönyvtáraké 17,1. Itt a megyék közti különbségek nem túl nagyok, kivéve a két szélső esetet: a Häme megyei 74,8-as, ill. a Pohjois Karjala megyei 12-es átlagot. Az önálló községi könyvtárakban átlagosan 14,9 olvasóhely van; a két szélső érték 17,5, ill. 12,7.

6. Az állam könyvtári kiadásai 1973-ban voltak viszonylag a legalacsonyabb szinten: az állam összkiadásainak 0,13 %-át, a kulturális kiadások 14,50 %-át tették ki. (1974-ben: 0,16, ill. 14,78 %.)

Az összehasonlítást lehetővé tevő adatok közül az alábbiakból vonhatunk le bizonyos következtetéseket: *

1. A könyvtári szolgálati helyek száma nemcsak abszolút mértékben, hanem a lakosságszámhoz viszonyítva is több nálunk (8635 a finnországi 1920-szal szemben) - a 168 bibliobusz azonban ezt a különbséget feltétlenül kiegyenlíti. A szolgálati helyek típusa tekintetében már számottevő aránykülönbség van a két ország között még akkor is, ha a szakszervezeti könyvtárak hiányzó adatai történetesen módosítanák a hazai arányt az önálló és a fiókkönyvtárak között. Mert míg nálunk a tanácsi területen mindössze 20 %-kal több a fiókkönyvtár, mint az önálló, Finnországban háromszor annyi. Ennek egyik oka feltétlenül a finn kisközséges-tanyás településformában keresendő.

2. A könyvtárhelyiségek összalapterületéről is csak a tanácsi könyvtárakat illetően van adatunk, s ennek alapján annyit állapíthatunk meg, hogy ha a szakszervezeti könyvtárak nem rendelkeznek döntően több területtel, akkor Finnország - lélekszámához viszonyítva - összességében is jobban áll, az egy könyvtárra eső alapterület-mennyiségben pedig mindenképpen.

3. Az állománygyarapításra fordított összeg hozzávetőleg egyenlő értékű a két országban. A 22 millió finn márka ugyan a hivatalos valutaátszámítás szerint kétszerese a 61 millió forintnak, ám a finnországi könyvtárak legalább ugyanennyivel magasabbak a hazainál.

4. A kölcsönzési arányok egyértelműen jobbak Finnországban. Az érdeklődést tükröző arány (kölcsönzött kötet/lakos) 7,6 (1971-es adat) - ez nálunk 1973-ban 5,4. Az olvasóérdeklődés (kölcsönzött kötet/olvasó) 30,1 - 25,5. (Jellemző tény, hogy a bibliobuszok olvasói emelik meg ezt az átlagot: 34,7 kötet esik egy olvasójukra míg az állandó könyvtárakéira 29,4 kötet.)

5. A könyvtárközi kölcsönzés adatai annyit félreérthetetlenül megmutatnak, hogy Finnországban ez teljesen kialakult és jól működő rendszer: négy-szerannyi állományegység forgott benne, mint a miénkben (184 552 ill. 42 482). Az adott és kapott könyvek aránya fordítottja a magyarnak: ott az adott könyvek majdnem háromszorosát teszik ki a kapottaknak, itt pedig az utóbbiak alkotják a forgalom több mint kétharmadát.

*

A magyar adatok forrásai:

Településeink könyvtári ellátása 1973. A tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak statisztikai adatai. Népművelési Propaganda Iroda, Budapest, 1974.

Statisztikai tájékoztató 1973. Közművelődési könyvtárak. Klöny. a Statisztikai Tájékoztató 1973. Közművelődés c. kiadványból, Budapest, 1974.

6. A kölcsönzött könyvek tematikus megoszlása (ismeretterjesztő irodalom - szépirodalom) megközelítően azonos a két országban: mintegy egy-negyedük az ismeretterjesztő mű.

7. A könyvtári rendezvények száma hazánkban háromszorosa a finnországinak. Mivel a statisztikákban ezek további bontása más szempontok szerint történik, csak annyit állapíthatunk meg, hogy mindkét országban a gyermek-rendezvények túlsúlya a jellemző (nálunk 80 %-uk szólt gyermekeknek ill. ifjúságnak, Finnországban pedig 60,3 %-uk meseóra volt.) A meseórák mellett a legnagyobb számban a kiállítások szerepelnek a rendezvényfajták között, ez a szám azonban együtt tartalmazza a gyermek-, ill. felnőtt-rendezvényeket.

Előkészületben a könyvtárak automatizálása

Karel SYROVÝ

A szerző Přípravujeme automatizaci knihoven c. cikkéből (Čtenář, 1976. 8-9.no. 312-317.p.; 10.no. 345-350.p.) FUTALA Tibor készített referátumot.

Az automatizálás térhódításában - témánk szempontjából - különösen az alábbi tények és trendek keltik fel a figyelmünket:

1. Általában: napjaink harmadik és negyedik generációs számítógépei sokszorta gyorsabbak és nagyobb memóriájuk, mint a második generációba tartozók, és mindinkább lehetővé teszik az egymás közötti, illetve a távoli terminálokkal való kommunikációt.

2. Speciálisan: Az Egységes Számítógéprendszer kialakítása nyomán a KGST-országokban is felgyorsult az 1. pontban körvonalazott fejlődés.

3. Csehszlovákiában: a hatodik ötéves tervben számos automatizált irányítási rendszert kell konkrétan megtervezni, úgyhogy a hetedik és a nyolcadik ötéves terv az automatizálás átfogó realizálásának időszaka lesz.

4. A csehszlovákiai tájékoztatási rendszerek terén: elhatározott dolog mind a szakirodalmi (ennek keretében a szakkönyvtári), mind a közgazdasági, mind pedig a tervezési információs rendszer automatizálása, illetve ennek során a három rendszer ésszerű mértékű integrálása.

Nyilvánvaló, hogy a fenti tényezők hatására a nagyobb és a közepes nyilvános (közművelődési) könyvtárak és fiókjaik egyes munkafolyamatainak automatizálását is napirendre lehet, sőt: kell tűzni. Az automatizálásnak itt mindenekelőtt a terminálok adta lehetőségeket kell hasznosítani. Az automatizálásnak várhatóan kettős haszna lesz:

- általa a nyilvános könyvtárak is "belépőjegyet" kapnak a tájékoztatási-szakkönyvtári rendszerekbe és megfordítva: a tájékoztatási-szakkönyvtári rendszerek szolgáltatásai "nagyobb piachoz" jutnak,
- az adminisztratív feladatok csökkenése és a rendelkezésre álló adatbázis alaposabb elemezhetősége révén az automatizálás a nyilvános könyvtárak pedagógiai funkcióit is felerősítheti.